

Obecné náležitosti a doporučená struktura recenzovaného odborného článku ve Zprávách památkové péče

Recenzovaným odborným článkem se dle závazné metodiky¹ rozumí takový text, který je původním, případně přehledovým článkem zveřejněným v odborném periodiku. Prezentuje původní výsledky výzkumu a byl uskutečněn autorem nebo týmem, jehož byl autor členem. Jedná se o ucelené texty prací s členěním podle požadavků vydavatelů periodika na strukturu vědecké práce (nejčastěji souhrn, úvod, materiál a metody, výsledky, diskuse, závěr, přehled literatury) s obvyklým způsobem citování zdrojů, eventuálně s poznámkovým aparátem.

Texty odpovídající recenzované studii v ZPP by měly být strukturovány přehledně a psány srozumitelně a věcně, v celých větách a odstavcích. Věty by neměly být zbytečně dlouhé a složité. Tvorba odstavců by měla být logická (1 odstavec cca 3–7 vět, na stranu nejméně 2 odstavce), odstavec musí být schopen vlastní existence. Struktura odstavců a částí musí mít logickou sekvenci. Optimální rozsah recenzované studie bývá 20–30 normostran (1 normostrana = 1800 znaků včetně mezer), závisí ale vždy na konkrétních požadavcích nebo individuální dohodě s vedoucím redaktorem či editorem.

Doporučená struktura:

Při psaní odborného článku je potřeba od počátku pamatovat na to, že text musí splňovat určité formální a obsahové náležitosti. Následující doporučená struktura napomůže autorovi předat čtenářům informace a výsledky svého výzkumu jasně a uceleně, čtenáři pak umožní se v textu i prezentovaném tématu lépe zorientovat. Přitom je ale důležité pamatovat na to, že článek by neměl vznikat „bod po bodu“; dříve, než autor začne psát, měl by mít text promyšlený jako celek. Článek je sice strukturovaný do částí, ty ale musí být jedna s druhou provázané do logického celku.

- **Název**

Název článku by měl vyjadřovat obsah celé práce a zároveň upoutat čtenářovu pozornost. Jedna ze základních rešeršních metod totiž je založena na vyhledávání klíčových slov v titulku. Název článku může být maximálně dvouúrovňový, členěný na hlavní název a podnázev (např. *Herci díla zkázy. Demolice starého Mostu a role památkové péče* nebo *Zvláštní a charakteristické. Probouzení památkového vědomí na pozadí zastavovacích plánů Prahy počátku 20. století*), víceúrovňové tituly nejsou žádoucí.

- **Autoři**

V práci se uvádí všichni autoři, kteří se rozhodujícím způsobem podíleli na daném výzkumném úkolu a sepsání článku. Uvádí se pracoviště autorů (tzv. afiliace) a kontaktní informace, vč. emailové adresy.

- **Anotace/ abstrakt / resumé**

Anotace, abstrakt a resumé obecně představují různé podoby shrnutí obsahu příspěvku. Píší se vždy až po sepsání celého článku. Slouží pro lepší vyhledávání a prvotní orientaci čtenáře – podle anotace/abstraktu/resumé by čtenář měl poznat, jestli článek obsahuje to, co jako badatel hledá.

¹ Definice druhů výsledků. Samostatná příloha č. 4. Metodiky hodnocení výzkumných organizací a programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací schválené usnesením vlády dne 8. února 2017 č. 107. Dostupné online: <http://vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=799796&ad=1&attid=825176>, vyhledáno 5. 8. 2020.

V přírodních a humanitních vědách se jejich definice může lišit, to samé platí i v rámci humanitních věd mezi různými časopisy. Před odevzdáním textu redakci je proto nutné se vždy podívat, jak abstrakt/anotace/resumé v daném časopise vypadá:

- **Anotace** je úvodním velmi krátkým útvarem, na způsob perexu má čtenáře nalákat a zaujmout. Jejím cílem je říci, co bude obsahem článku, na co se čtenář může těšit. Neobsahuje závěry, argumenty, ani konkrétní teze. Je krátká – cca 500 znaků. V odborných časopisech se využívá spíše výjimečně, běžnější je abstrakt.
- **Abstrakt** představuje souhrn práce obvykle ne delší než 200 slov v rozsahu jednoho odstavce. Obsahuje stručně a zkráceně téma a vymezení článku, metodologii, výsledky a závěr. Abstrakt má čtenáři poskytnout dostatek informací k tomu, aby se rozhodl, jestli bude článek dále číst. Bývá v akademických periodikách nejběžněji užívaným typem shrnutí odborného článku. Abstrakt by měl dát odpovědi na následující otázky: 1) Jaký problém v článku řešíme?, 2) Jakými metodami k problému přistupujeme?, 3) Jaké řešení práce nabízí?, 4) Jaké jsou přesně výsledky?, 4) Jaký je význam práce?
- **Resumé** obsahuje všechna důležitá sdělení z článku. Jedná se o shrnutí obsahu článku včetně základní struktury, hlavních tezí, závěrů a výsledků práce. Rozsahem je tedy delší než anotace a abstrakt, je kondenzací obsahu daného textového útvaru. Čtenáře neláká, ale seznamuje s vlastními výsledky. Často slouží pro čtenáře, kteří nemají přístup k plnému textu článku – bývá téměř vždy překládán do cizího jazyka.

Ve všech případech je nutné vyhnout se vágním formulacím. Koncipování abstraktu pomůže autorovi ujasnit si podstatné momenty v textu a smysl jeho vědecké práce. Účelem je, aby se čtenář mohl na základě abstraktu rozhodnout, jestli je pro něj přínosné číst celý článek. Redakce ZPP proto požaduje od autorů, aby přípravě abstraktu věnovali zvýšenou pozornost. Nedostatečně zpracovaný abstrakt může být důvodem k vrácení článku autorovi zpět k přepracování.

• Klíčová slova

Klíčová slova vystihují obsahovou podstatu textu, pomáhají čtenáři rychle se v obsahu orientovat a identifikovat téma bez jeho důkladnější četby, slouží rovněž při vyhledávání dokumentů. Optimální počet je 4–6 klíčových slov. Klíčová slova by neměla být příliš obecná, nemělo by se jednat o celé věty. Klíčová slova jsou součástí recenzované studie vždy v češtině a angličtině.

• Úvod

Obecným a hojně rozšířeným problémem řady odborných článků bývá nevhodně koncipovaný úvod, jemuž často chybí náležitě definovaný výzkumný problém a cíle, které si práce klade. Definování tématu a cílů práce by autoři měli věnovat náležitou pozornost, protože se od nich pak odvíjí legitimita celého textu, logika argumentace i použité výzkumné metody. Bez jejich stanovení není možné začít text psát. Výzkumná otázka musí být v úvodu vždy jasně formulována. Zároveň je dobré si uvědomit, že v rozsahu odborného článku není žádoucí rozebírat více, resp. mnoho tezí. Proto by téma nemělo být vymezeno příliš široce. Nelze ho většinou definovat stejně široce jako například u odborné knihy, katalogu či metodiky. Hrozí pak, že článek, který má svůj omezený rozsah (cca 20–30 NS), nebude schopen téma vymezené v úvodu obsáhnout a naplnit stanovené cíle. Je proto žádoucí definovat spíše úžeji vymezené téma, a to zpracovat do hloubky, namísto tematicky široce koncipovaného textu ulpívajícího na již známých faktech a obecnostech (zaměřte se na kvalitu, nikoliv na kvantitu).

Vyvarovat se přílišné obecnosti tématu lze jeho omezením:

- časovým,
- geografickým,

– obsahovým.

V drtivé většině případů neplatí, že téma nadefinované a úspěšně přijaté k řešení v rámci projektů DKRVO, NAKI ad., bude vhodné také jako téma pro odborný článek. Pro takový účel je mnohdy nutné jej modifikovat, tj. zpřesnit či zúžit, vybrat jen dílčí část z široce rozvrženého výzkumného projektu.

- **Stav dosavadního poznání a volba/představení metody**

Jde o zhodnocení stavu zpracování tématu v dosavadní odborné literatuře – tj. k čemu už se v dané problematice v minulosti dospělo, kteří autoři představují klíčové osoby, které konkrétní studie významně ovlivnily problematiku v minulosti. Analýza literatury by měla představovat kritickou (!) rešerši relevantních zdrojů. Z nich by mělo být jasné, jaký směr myšlení autor v textu reprezentuje, jak se vůči dosavadní literatuře vyhraňuje, s čím souhlasí a nesouhlasí, k jakému odkazu v minulosti se hlásí.

Analýza pramenů částečně stanoví metody výzkumu. Přesto je nutné seznámit čtenáře s tím, jakým způsobem dané téma zpracováváme, tj. jakou metodu aplikujeme. Nelze předpokládat, že nastínění samotného tématu je dostačující, nebo že implikuje samotnou metodu. Metody běžně užívané a známé v dané vědecké disciplíně (v případě památkové péče např. stavebněhistorický, operativní průzkum) stačí pouze zmínit. Méně známé, nebo v dané výzkumné oblasti jen zřídka využívané metody, je žádoucí představit podrobněji.

- **Výsledky vlastní práce a jejich zpracování**

Účelem odborné práce je naplnit její cíl. Vše, co nesměruje k uskutečnění tohoto účelu, je v textu nadbytečné. Je tedy potřeba se vyvarovat redundantních kapitol a částí textu, které s cíli definovanými v úvodu nijak nesouvisí, pouze text opticky rozšiřují.

Z hlediska výsledků je třeba uvádět i taková zjištění, která lze považovat za negativní, tj. ta, která nepodporují naši hypotézu. I takové výsledky jsou relevantní a pro další výzkum zásadní.

Rozsáhlejší text lze pro přehlednost rozdělit do menších logických podkapitol. Není ovšem žádoucí, aby se text roztrhl na desítky podkapitol o rozsahu jednoho odstavce. Redakce ZPP upřednostňuje jednoúrovňové, maximálně dvouúrovňové členění podkapitol (více úrovní je vhodné používat v rozsáhlejších textech typu monografie, katalogu, metodiky apod.)

- **Diskuse o výsledcích a závěr**

Diskuse není opakováním výsledků, ale slouží ke konfrontaci námi dosažených výsledků s tím, co uvádí dosavadní vědecká teorie a praxe. Měla by vést k formulaci potenciálně nových pracovních hypotéz, závěrů a témat. Máme zde možnost vysvětlit i případné výše uvedené „záporné“ výsledky. Diskuse by měla končit potvrzením (úplným, částečným, podmíněným), nebo naopak vyvrácením původní hypotézy či jiného předpokladu.

Formulování závěru textu je nutné věnovat značnou pozornost, podobně jako v případě úvodu a abstraktu/anotace. Závěr by měl v podstatě „zrcadlit“ (nikoli opakovat) úvod, pozornost se zde obrací zpět k výzkumnému problému a cíli, který si autor v úvodu vytyčil. Na základě získaných výsledků a diskuse pak závěr zpracované téma zhodnotí a vyzvedne význam a přínos celé práce. Je třeba si odpovědět na otázky, co z daných zjištění (výsledků) vyplývá, pro koho mohou být relevantní či užitečné, co znamenají pro danou výzkumnou oblast a pro budoucí výzkum dané problematiky.

- **Seznam pramenů a literatury**

Jedná se o citování informačních zdrojů. Na seznam primárních pramenů navazuje seznam literatury. Uvádíme české i zahraniční autory, kteří mají nějaký významný vztah k probíranému problému a z

jejichž prací jsme čerpali nebo přímo citovali. Platí pravidlo, že všechny citace použité v textu musí být uvedeny v závěrečném seznamu a naopak. Neuvedení použitého zdroje je vážnou chybou. Ze seznamu by mělo být na první pohled patrné, jakou pozornost jsme věnovali přípravě řešení – jak jsme obeznámeni s dosavadním stavem v daném oboru, jaký prostor věnujeme i opozičním názorům, atd. Formální úprava citací vychází z požadavků redakce.

- **Obrazová příloha**

Obrazová příloha většinou není povinnou součástí podkladů, které autor pro přijetí článku do periodika musí připravit. Zda svůj odborný text doplní ilustračním materiálem je tedy věcí jeho volby. Vhodně zvolený obrazový doprovod ovšem dokáže nejen čtenáře zaujmout, ale může také výrazně podpořit srozumitelnost prezentovaných informací. Proto, pokud se autor pro obrazovou přílohu rozhodne, je důležité, aby její přípravě věnoval stejnou pozornost jako samotnému textu. Navíc by se měl vždy vyvarovat toho, aby obrazovou přílohu vkládal do textového souboru. Ilustrační materiál je nutné dodat v samostatné složce spolu s detailním popisem obrázků a uvedením zdrojů.

Časový rozvrh

Při přípravě článku, který má být do určitého data výstupem výzkumného projektu, je třeba počítat s dostatečnou časovou rezervou. Žádná z redakcí nemůže zaručit upřednostnění článku před jinými kvůli harmonogramu vědeckého projektu. Plný redakční proces od přijetí textu k publikování obvykle vyžaduje 4–12 měsíců.

Příprava článku k otištění v recenzovaném periodiku probíhá v několika kolech:

- první posouzení redakcí a redakční radou časopisu, následně možné požadavky na úpravu textu ze strany redakce vůči autorovi/autorům článku,
- recenzní řízení a následné zapracování podnětů od recenzentů,
- v případě negativních recenzí příprava nové verze studie a druhé kolo recenzního řízení,
- finální redakční příprava textu a další požadavky na doplnění a úpravy,
- korektury sazby.

Ve všech těchto krocích je vyžadována spolupráce autora a nelze počítat s tím, že bude pouze formální. Leckdy je nutné text zásadnějším způsobem doplňovat a autorsky upravovat, dohledávat nedostupné prameny, zajišťovat kvalitní obrazovou přílohu apod. To vše je časově náročné a doporučujeme proces zohlednit v časovém harmonogramu výzkumných úkolů.